

HECE

ISSN 1301-210X

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ YIL:22 SAYI:253 OCAK 2018

Susturulamayan Ses

SABAHATTİN ALİ

HECE ÖZEL SAYILARI

- 1- Türk Öykücülüğü / 2- Türk Şiiri / 3- Ahmet Hamdi Tanpınar / 4- Türk Romanı /
5- Diriliş ve Sezai Karakoç / 6- Eleştiri / 7- Edebiyat ve Nuri Pakdil / 8- Hayat-
Edebiyat-Siyaset / 9- Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek / 10- Çocuk Edebiyatı /
11- Hareket ve Nurettin Topçu / 12- Mektup / 13- Nâzım Hikmet / 14- Cahit Zarifoğlu
/ 15- Mehmet Âkif Ersoy / 16- Modernizmden Postmodernizme / 17- Yahya Kemal
Beyatlı / 18- Şehirlerin Dili / 19- Cemil Meriç / 20- Yerlilik / 21- Rasim Özdenören /
22- Gezi / 23- Kemal Tahir / 24- Medeniyet / 25- Muhammed İkbâl / 26- İslâm
Medeniyeti / 27- Orhan Kemal / 28- Batı Medeniyeti / 29- Peyami Safa / 30- Günlük /
31-Aliya İzzetbegoviç / 32- Dijital Kültür / 33- Ahmet Haşim

HECE

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ
ISSN 1301-210X

YIL: 22 SAYI: 253
Ocak 2018
(Her ayın birinde yayımlanır.)

Yayın Türü: Yerel Süreli

Hece Yayıncılık Ltd.Şti. Adına
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Ö. Faruk Ergezen

Genel Yayın Yönetmeni
Rasim Özdenören

Yayın Kurulu
Âtîf Bedir, Cafer Haydar, Hayriye Ünal, İbrahim Demirci, Yusuf Turan Günaydın

Özel Sayı Editörleri
Ramazan Korkmaz-İbrahim Tüzer

Yönetim Yeri
Konur Sk. No: 39/1 Kızılay/Ankara

İletişim
Tel: (312) 419 69 13 **Fax:** (312) 419 69 14
P.K. 79 Yenişehir/Ankara
İnternet Adresi: www.hece.com.tr
e-mail: hece@hece.com.tr

 twitter.com/hecedergi

 facebook.com/hecedergisi

Teknik Hazırlık: Mustafa Kemiksiz

Kapak: Sarakusta (www.sarakusta.com.tr)

Baskı: Dumat Ofset (www.dumat.com.tr)

2018 Yılı Abone Bedeli:
Yıllık: 180 TL.
Kurumlar İçin: 430 TL.
Yurt Dışı: 150 Euro
Hece ve Heceöykü Dergisi: 250 TL

Posta Çeki: 149582
Hece Basın Yayın Ltd. Şti.

Gelen yazılar yayımlansa da yayımlanmasa da geri
verilmez. İlkelerimize uymayan ilanlar alınmaz.

Baskı Tarihi: 31.12.2017

Önsöz Yerine: Sabahattin Ali'yi Anlamak / Ramazan Korkmaz-İbrahim Tüzer	6
Rasim Özdenören / Sabahattin Ali Dolayımında	9
Söyleşi: Filiz Ali ile Sabahattin Ali Üzerine / Nuray Örnek-İbrahim Tüzer	12

I. BÖLÜM: HAYATI VE DÜŞÜNSEL KİMLİĞİ (19-98)

Ramazan Korkmaz / Sabahattin Ali (Şubat 1907- 2 Nisan 1948)	21
Kurtuluş Kayalı / Sahih Bir Sabahattin Ali Portresi Çizme Denemesinde...	36
Mehmet Aycı / Altın Çerçevesi 'Başın Öne Eğilmesin'	42
Necati Mert / Sabahattin Ali'nin Düşünce Dünyası Üzerine	44
Hüseyin Akın / Sinop Cezaevinde Sabahattin Ali Olmak	51
Yusuf Turan Günaydın / Bungun Hâtıralar, Sarih Sabahattin Ali	56
Alper Akçam / Sabahattin Ali'nin Yazınımızdaki Ayrıcalıklı Yeri	66
Cafer Gariper / Nâzım Hikmet'in Sabahattin Ali ve Eserleri Üzerine Görüş ve...	72
Ali Sali / Menderes: "Sabahattin Ali Hükümet Tarafından Öldürüldü"	82
Yusuf Turan Günaydın / Sabahattin Ali'nin Katlinin Basına Yansıması	90

II. BÖLÜM: SİNEMADAN TİYATROYA POETİKASI, DERGİCİLİĞİ VE ETKİLERİ (99-260)

Hakan Sazyek / Sabahattin Ali'nin Poetikası Üzerine	101
Şaban Sağlık / Realist Bir Romantik Yahut Romantik Bir Realist Olarak...	108
Ayşe Demir / Sabahattin Ali'nin Öykülerinde İdeolojik Tutum Problemi...	121
Bedia Koçakoğlu / Gerçek ile Kurgu Arası Bir Oyun Alanı: Sabahattin Ali'de...	128
Nihal Çalışkan / Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinde Sözcük Kullanımı Üzerine...	142
Banu Altınova / Sabahattin Ali'nin Romanları Hakkındaki Eleştiri Yazıları...	166
İbrahim Demirci / Sabahattin Ali'nin Türkçesi	171
Ali Ulvi Temel / Sabahattin Ali'nin Çevirmenliği	182
Ali Karaçalı / Ateş Gibi Yanan Bir Kalbin Sıcaklığı: Sabahattin Ali'nin Mektupları	189
Âtîf Bedir / Doğu Anlatılarında Resme Âşık Olmak ve Kürk Mantolu Madonna	200
Havva Yılmaz / Kürk Mantolu Madonna ve Sevmek Zamanı'nda Surete Aşk...	210
Hatice Bildirici / Sabahattin Ali Eserlerinin Sinema Uyarlamaları	220
Enver Töre / Esirler	232
Fatih Uyar / Sabahattin Ali'nin Markopaşa Serüveni	243
Muhsin Mete / Mustafa Kutlu'nun Sabahattin Ali'si	254

III. BÖLÜM: SÖYLEŞİ / SORUŞTURMA - "SİZDEKİ SABAHATTİN ALİ...?" (261-284)

İbrahim Tüzer / Sevgül Sönmez ile Söyleşi	263
Ahmet İnam	266
Maria Repenkova	267
Apollinaria Avrutina	268

Mehmet Fatih Uslu	269
Yalçın Armağan	270
Fatih Altuğ	273
Abdullah Harmancı	274
Ahmet Murat	275
Sabri Gürses	276
İsmail Özen	277
Gürhan Çopur	278
Deniz Aktan Küçük	279
İlker Hepkaner	281
Hasibe Çerko	282

IV. BÖLÜM: ÖYKÜSÜ (285-474)

Muhammet Hüküm / <i>Sabahattin Ali Öykülerinin Sosyolojik Kaynakları</i>	287
M. Emir İlhan / <i>Sabahattin Ali'de Halk Kimdir? Kültürel Gerçekçilik...</i>	296
Haluk Öner / <i>Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinde Köy, Köylüler ve Sorunları</i>	312
Burak Armağan / <i>Sabahattin Ali Hikâyelerinde Ekonomik Düzen ve...</i>	323
Canan Sevinç / <i>Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinde Sosyal Eleştiri Aracı...</i>	335
Orhan Süer / <i>Topluma Açılan Okumalar: "Sabahattin Ali Öyküleri"</i>	348
Özlem Başboğa / <i>Sabahattin Ali'nin "Cezalandırılan Kadın"larından...</i>	353
Ahmet Cüneyt İssı / <i>Sabahattin Ali'nin Hikâyeciliğinde Ses ve Fotoğraf</i>	365
Merve Sevda Selvi / <i>Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinde Aşkın Hâlleri</i>	372
Nedim Uzsoy / <i>Sabahattin Ali'nin Öykülerinde Duygu Aktarımı</i>	385
Yunus Balcı / <i>Sabahattin Ali'nin "Hasan Boğuldu" Hikâyesine Bachelardien...</i>	390
İbrahim Tüzer / <i>Sabahattin Ali'nin "Bütün Öyküleri"nden Bir "Ses" Ya da...</i>	398
Fatih Sakallı / <i>Cankurtaran'dan Yansıyan Sosyokültürel ve Ekonomik Trajedi</i>	406
Yeliz Akar / <i>Değerler Çatışması Bağlamında Sabahattin Ali'nin "Ses",...</i>	412
Zeynep Tek / <i>Sabahattin Ali'nin "Ses" Adlı Hikâyesinde Dramatik İroni</i>	427
Selçuk Atay / <i>Sabahattin Ali'nin "Değirmen" Adlı Hikâyesine Göstergebilimsel...</i>	436
Aydoğan Kara / <i>"Kağrı": İç Burkan Bir Hikâyenin Gerçekçiliği Üzerine</i>	445
Sercan Ceylan / <i>Sırça Köşk'te İronik İfşa</i>	464
Handan Acar Yıldız / <i>"Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi": Nesne Üzerinden...</i>	472

V. BÖLÜM: ROMANI (475-676)

Ülkü Eliuz / <i>Parantezlenen Benlikler: Sabahattin Ali Romanlarında Kadınlar</i>	477
Diñer Eşitgin / <i>'Ölünmüş Bir Hayat'ın Yansıması: Sabahattin Ali'nin...</i>	496
Berna Uslu Kaya / <i>Sabahattin Ali'nin Romanlarında Gizli Sevda: Dağlar ve...</i>	502
Betül Çotuksöken / <i>Kurmaca Metin ve "Arada Olmak": Kuyucaklı Yusuf Örneği</i>	506
Bâki Asiltürk / <i>Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf Romanını Peripeteia...</i>	509
Yakup Öztürk / <i>Kuyucaklı Yusuf Üzerine</i>	520

Güler Uğur / <i>Kuyucaklı Yusuf'ta Ahlak Problemi</i>	533
Ceren Selvi / <i>Gösterge Bilimsel Açıdan Kuyucaklı Yusuf Okuması</i>	541
Semih Diri / <i>Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf Romanında Uzamın Odak...</i>	548
İrfan Çevik / <i>Komşu Kötülükler / İyilikler Kuramı ve Kuyucaklı Yusuf</i>	556
Ayfer Yılmaz / <i>Sabahattin Ali'nin "İçimizdeki Şeytan" Adlı Romanında Eleştirel...</i>	561
Mehmet Güneş / <i>Gerçekten Suçlular Mı?: Sabahattin Ali'nin İçimizdeki Şeytan...</i>	573
Elif Öksüz Güneş / <i>İçimizdeki Şeytan Romanında "Erkeklik" Olgusu</i>	583
Veysel Şahin / Fatma Topdaş Çelik / <i>Sabahattin Ali'nin İçimizdeki Şeytan...</i>	596
Emel Aras / <i>Metaforik "Öteki"nden Özdeki "Öteki"ne: İçimizdeki Şeytan'da...</i>	613
Nurcan Ankey / <i>Sorumluluğunu Reddeden Aydın: İçimizdeki Şeytan'ın Ömer'i</i>	627
Ebru Burcu Yılmaz / <i>Bilinçlerarası Yolculuğun Romanı: Kürk Mantolu Madonna</i>	635
Duygu Dinçer / <i>Kürk Mantolu Madonna'da Aşk, Bağlanma ve Toplumsal...</i>	652
Rahime Sarıçelik / <i>Kürk Mantolu Madonna Roman Kahramanlarında Çifte...</i>	668

VI. BÖLÜM: ŞİİRİ (677-790)

Hayriye Ünal / <i>Sabahattin Ali Şiirlerinde Bahtsız Öznenin Görünüşleri</i>	679
Mehmet Narlı / <i>Hapishane Bağlamında Sabahattin Ali'nin Şiirleri</i>	684
Metin Özarlan / <i>Halk Şiiri Ölçeğinden Sabahattin Ali'nin Şiirleri</i>	690
M. Fatih Kanter / <i>Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Başkaldırı Teması</i>	696
Münire Kevser Baş / <i>Sabahattin Ali'nin Romantizmi Üzerine: "Dağlar ve...</i>	712
Kamuran Eronat / <i>Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Özgürlük Anlayışı ve İnsanın...</i>	723
Cengiz Karataş / <i>Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Yabancılaşma</i>	737
İsmail Süphandağı / <i>Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Mutlakliyetin Dili</i>	748
Halil Fatih Alagöz / <i>Hayal-Hakikat Diyalektiğinde Tutunma Çabası:...</i>	762
Aslıhan Aytaç / <i>Sabahattin Ali Şiirlerinde Trajik Yazgı</i>	776
Ali Sali / <i>Sabahattin Ali Şiiri: Yeni Bir Ulus İnşasının Başarısızlığı</i>	785

VII. BÖLÜM: KAYNAKÇA (791-810)

Yusuf Turan Günaydın / <i>Sabahattin Ali Bibliyografyası</i>	793
A. Hakkındaki Kitaplar /794 B. Kitaplarda Bölümler /795	
C. Hakkındaki Yazılar /797 D. Röportajlar, Soruşturma Cevapları /806	
E. Dosyalar /807 F. Sonradan Kitaplaşan Eserleri /807	
G. Çeviriler /807 H. Tezler /808	

VIII. BÖLÜM: ALBÜM (811-824)

KÜRK MANTOLU MADONNA'DA AŞK, BAĞLANMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Romantik ilişkilerin bozulmasına ya da ayrılıklara verilen tepkiler çeşit çeşittir. Ayrılıklar karşısında bazı insanlar daha yoğun psikolojik ve psikosomatik semptomlar gösterirken bazı insanlar bu durumu daha hafif tepkilerle göğüsleyebilmektedir. Ortaya çıkan tepkilerde elbette ayrılığın istemli mi istemsiz mi, beklendik mi beklenmedik mi olduğu da önemlidir. Çünkü ayrılığı travmatik bir deneyim olarak yaşantılayan kişilerde yoğun bir keder ve öfke, olumsuz biliş, düşük yaşam doyumu, zayıf fiziksel sağlık ve depresyon gibi semptomlar görülebilmektedir (bkz. Boelen ve Reijntjes, 2009; Rhoades, Kamp Dush, Atkins, Stanley ve Markman, 2009; Monroe, Rohde, Seeley ve Lewinsohn, 1999; Sbarra ve Emery, 2005; Sbarra, Law ve Poertley, 2011) istemli ayrılık yaşayan kişilerde, tam tersi, bir rahatlama ve yaşamsal genişleme hissi belirebilmektedir. Bu psikolojik süreçleri edebî ürünler üzerinden de gözlemlemek mümkündür. Ayrılığı takiben ortaya çıkan olumsuz panoramayı edebiyatımızda en iyi örnekleyen metinlerden biri şüphesiz ki Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna* adlı eseridir. Sabunculuk öğrenmek üzere gençlik yıllarında ailesi tarafından Almanya'ya gönderilen ve bir süre Berlin'de yaşayan Raif Efendi ile aslen Çek olan ancak o sıralarda Berlin'de ikamet eden genç ressam Maria Puder'in aşk hikâyesini işleyen eser, psikoloji araştırmacılarına, tahlil etmek üzere zengin bir muhteva sunmaktadır. Okumakta olduğunuz çalışma da bu muhtevayı yakın ilişkiler psikolojisi disiplininin merceğiyle incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışmada Raif Efendi ve Maria Puder arasındaki aşk ve bağlanma ilişkisi, yedi aşamalı bir süreç ve toplumsal cinsiyet merceğinden ele alınmaktadır:

Raif Efendi ve Maria Puder aşkında ilk aşama *yönelmedir*¹. Yönelme ya da yönelim kavramı, özellikle Husserl felsefesi ile düşünce dünyamızda yerini alan ve bilincin "bir şeyin bilinci" olmasına atıfta bulunan temel kavramdır (Türker, 2016: 34). "Süjenin objesine bağlanış şekli demek olan 'yönelimsellik' (intentionalite, entansiyonalite) bilincin, kendisinin dışında olan konusu ile ilişkide bulunması vaziyetidir." Başka bir deyişle yönelimsellik, "süjenin bir objesinin bulunması, ona doğru açılması halidir" (Gürsoy, 2007: 40). "Dünya ancak süje-

* Yrd. Doç. Dr., İbn Haldun Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı.

nin yönelimiyle mânâ kazanan bir yer” (Gürsoy, 2014: 161); insan ise içinde yaşadığı dünyada aşkın bir nesneye doğru yönelendir. *Kürk Mantolu Madonna*’daki ana hikâye de Raif Efendi’nin “Kürk Mantolu Madonna” tablosuna yönelimiyle başlamaktadır. Fakat eserde iki tür yönelimsel içerik bulunmaktadır. Bunlardan ilki Raif Efendi ve “Kürk Mantolu Madonna” tablosunun temsil ettiği kadın (başka bir deyişle kadın temsili) arasında ortaya çıkmaktadır. Meslek yaşamının ilk yıllarında bulunan ressamalara ait tabloların sergilendiği bir galeride kürk mantolu bir kadın portresi ile karşılaşan Raif Efendi, bu tabloda aşinalık ve yabancıklık, çekim ve keşif, uhrevilik ve beşerilik, anlamlandırılabilirlik ya da sezgisel olarak kavranabilirlik gibi birbirinden farklı ama aynı zamanda birbirini tamamlayıcı bazı tema ve duyguları özsel bir deneyim olarak yaşamaktadır. Bu özsel yönelimin içeriği “real değil idealdir” (Türker, 2017: 60):

Yalnız orada, kürk mantolu bir kadın portresinin önünde, mıhlanmış gibi durduğumu hatırlıyorum. Resimleri seyredip geçenler, vücutlarıyla beni sağa sola itiyorlar, fakat ben olduğum yerden ayrılamıyordum. Bu portrede ne vardı?.. Bunu izah edemeyeceğimi biliyorum; yalnız, o zamana kadar hiçbir kadında görmediğim garip, biraz vahşi, biraz mağrur ve çok kuvvetli bir ifade vardı. Bu çehreyi veya benzerini hiçbir yerde, hiçbir zaman görmediğimi ilk andan itibaren bilmeme rağmen, onunla aramızda bir tanışıklık varmış gibi bir hisse kapıldım. Bu soluk yüz, bu siyah kaşlar ve onların altındaki siyah gözler; bu kumral saçlar ve asıl, masumluk ile iradeyi, sonsuz bir melal ile kuvvetli bir şahsiyeti birleştiren bu ifade, bana asla yabancı olamazdı. Ben bu kadını yedi yaşımdan beri okuduğum kitaplardan, beş yaşımdan beri kurduğum hayal dünyalarından taniyordum. Onda Halit Ziya’nın Nihal’inden, Vecihi Bey’in Mehçure’sinden, Şövalye Bürudan’ın sevgilisinden ve tarih kitaplarında okuduğum Kleopatra’dan, hatta mevlit dinlerken tasavvur ettiğim, Muhammed’in annesi Âmine Hatun’dan birer parça vardı. O benim hayalimdeki bütün kadınların terkibi, bir imtizacıydı (Ali, 2011: 55-56).

Tabloya yönelimi giderek istikrarlı bir hâl alan Raif Efendi, yoğun bir çekim ve görme arzusu ile her gün galeriye gitmekte, kapanış saati gelinceye kadar orada tabloyu seyretmektedir. Tablodan uzak olduğu zamanlarda bile zihni sürekli onunla meşgul hâdedir. Bu zihinsel meşguliyet eyleme de dönüşmekte, Raif Efendi o resme daha fazla nüfuz edebilmek ve aynı zamanda onu daha derin bir şekilde içine çekebilmek için yer yer aksiyona geçmektedir. Örneğin eleştirmenler, Maria Puder’in eserini Andreas del Sartro’nun “Madonna delle Arpie” tablosundaki Meryem Ana tasvirine çok benzettiği için, Raif Efendi Arpie Madonna’sını bulmak üzere meşhur kopya mağazalarından birine giderek onun

bir örneğini temin etmiştir. Bu zihinsel meşguliyetler sırasında Raif Efendi, ayrıca, şu gerçeğin de farkına varmıştır: “Kürk Mantolu Madonna”nın temsil ettiği kadın, *ressamın bizatihi kendisi* olduğuna göre onunla gerçek hayatta karşılaşma ihtimali vardır. Ancak bu ihtimal zihninde belirlediğinde, Raif Efendi’nin benliğini büyük bir korku kaplamıştır. Zira tablonun temsil ettiği kadın ile karşılaşmak, ona göre kendisi gibi daha önce hiçbir kadınla gönül ilişkisi yaşamamış biri için son derece tehlikeli bir macera olacaktır.

İkinci yönelimsel durum ise Raif Efendi’nin bir gece vakti Maria Puder ile karşılaşması ile başlamaktadır. Buradaki yönelimin içeriği “tablonun temsil ettiği kadına değil” “o tablonun sahibi olan kadın” a yani “tablodaki kadının kendisi” ne dairdir. Başka bir deyişle tabloya hayran olunurkenki yönelimsel içerik ile tablonun sahibi olan kadına karşı geliştirilen yönelimsel içerik (bu yönelime tablo aracı olmuş olsa da) birbirinden farklıdır. Tablo, Raif Efendi’ye aradığı kadını bulma ihtimaline dair bir umut aşılarken, tablodaki kadının kendisi bu ihtimalin realitedeki hâlidir:

Kendimi bildim bileli, bütün günlerimi, haberim olmadan ve nefsi me itiraf etmeden, bir insanı aramakla geçirmiş ve bu yüzden bütün diğer insanlardan kaçmışım. O resim aradığım bu insanı bulmanın mümkün olduğuna, hatta ona pek yakın bulunduğuma, bir müddet olsun beni inandırmıştı, içimde, bir daha uyutulması kabil olmayan bir ümit uyandırmıştı (Ali, 2011: 62).

Dolayısıyla Raif Efendi’nin Maria Puder’e birincisi, tablonun temsil ettiği kadın imgesi; ikincisi, tablonun kaynağı ve sahibi olan kadın olmak üzere iki farklı yönelimi vardır. İkinci yönelimi daha belirgin bir şekilde ortaya koymak için romandaki kurgudan hareketle şu hususlar üzerinde durmak faydalı olacaktır: Raif Efendi, galeride “Kürk Mantolu Madonna”yı seyrederken Maria Puder yanına sokulup kendisiyle tablo üstüne konuştuğunda genç adam –zihni resimle dopdolu olduğu için– onu tanımamıştır. Üstelik Maria Puder onun “resmiannesine benzettiği” yönündeki yalanını yakaladığı ve bunu biraz da eğlenerek yüzüne vurduğu için Raif Efendi o günden sonra bir daha galeriye ayak basmamıştır. Genç adam tablodan ayrı düşmesine yol açan bu durumu “insanlar, birbirlerinden hiçbir şey anlamayan insanlar, beni buradan da kaçırıyorlardı” (Ali, 2011: 61) diyerek üzüntüyle karşılaşmıştır. Hâlbuki galeriden kaçmasına yol açan kişi tablodaki resmin sahibidir. Dolayısıyla Raif Efendi’nin tablonun önünde ve gerçek yaşamdaki hâliyle karşılaştığında Maria Muder’e ilk etapta “tablodaki kadın imgesine” duyduğu o güçlü çekimi hissetmediği söylenebilir. Çünkü “tablo, aslını görmek kudretini gözlerinden alacak kadar onu sarmıştır” (Ali, 2011: 75).

Öte yandan Raif Efendi alkollü olduğu ve pansiyon arkadaşı Frau Tiedemann ile yakın bir vaziyette bulunduğu bir gece, ansızın, yabankedisi

kürkü içinde Maria Puder ile karşılaşınca tablonun sahibi ve bizatihi kendisi olan kadını kanlı canlı karşısında gördüğü için heyecanla sarsılmıştır. Zira Raif Efendi'nin kendini bildi bileli aradığı, özlemini çektiği ve "Kürk Mantolu Madonna" tablosu aracılığıyla bulma ümidiyle bezendiği o kadın artık, gerçek hayatta ulaşılabilir bir konumdadır. Bunun üzerine genç adam ertesi gece, onu tekrar görmek ümidiyle karşılaştıkları yere gitmiş, Maria Puder'in yolunu gözlemiş ve geldiğini görünce arkasından takip etmiştir. Atlantik Kabaresi'nde onun keman çalışını dinlemiş ve oradaki her hâlini dikkatle izlemiştir. İkinci yönelimsel içerik de bu aşamada belirginlik kazanmaya başlamıştır. Çünkü Maria Puder'in kabaredeki hâli, gözüne tablodaki "mağrur, müstağni, kuvvetli iradeli kadın"dan bambaşka gözükmuştür (Ali, 2011: 71). Genç adama göre Maria Puder'in kabaredeki hâl ve hareketleri ile tablodaki uhrevi güzelliği arasında neredeyse uçurum vardır. Fakat genç kadın kendisini fark edip dostça selamladığı anda Raif Efendi'nin içinde yine onun tablodaki hasletleri taşıdığına dair ümitler uyanmıştır. Ayrıca sohbet başladıklarında genç kadınının galeride "Kürk Mantolu Madonna" tablosu önünde kendisiyle konuşan kadın olduğunu da anlamıştır. Dolayısıyla gerçek yaşamdaki her iki karşılaşmada da Raif Efendi açısından tablodaki kadın ile tablonun sahibi olan (ona kaynaklık eden) kadın arasında fark vardır:

'Sizi sergide tanıyamamakta bir parça da mazurdum!' dedim. 'O kadar neşeli, hatta alaycıydınız ki... Sonra, nasıl söyleyeyim, her haliniz tablodakinin aksineydi... Adeta koşar gibi, hoplar gibi yürüyordunuz... Sizi, münekkitlerin 'Madonna' dedikleri o ağırbaşlı, düşünceli, hatta biraz da kederli tabloya benzetmek herhalde güç bir şeydi... Ama hayret ediyorum... Demek çok dalgınmışım!' (Ali, 2011: 76).

Atlantik Kabaresi'ndeki bu karşılaşmanın ardından Raif Efendi Maria Puder'in serbest, pervasız tavırları (örneğin, daha yeni tanışmalarına rağmen rahatça bir erkeğin koluna girebilen hâlleri), içsel çatışmaları, tutarsız davranışları ve feminist bir perspektifi olan; dolayısıyla tablodakinden bambaşka ve hatta kimi zaman tam da karşı uçta yer alan bir yapısı olduğunu açık bir şekilde görmeye başlamış ve buna rağmen ona âşık olmuştur. O hâlde başta değindiğimiz gibi Raif Efendi'nin tabloya hissettiği çekim sırasındaki yönelimsel içerik ile gerçek hayatta karşılaştığı Maria Puder'e hissettiği çekimdeki yönelimsel içerik birbirinden oldukça farklıdır. İkinci durumdaki yönelimsel içerik, birinci durumdakinin neredeyse karşı kutbu olarak değerlendirilebilecek formdadır.

Yukarıdaki seyri takiben Raif Efendi ve Maria Puder ilişkisinde *bağlanma, evcilleşme ve hayatîyet* olarak adlandırabilecek yeni bir duygusal bağ inşası süreci başlamıştır. Bağlanma "...kişinin ayrıcalık verdiği ve tercih ettiği (bir)

diğer kişiyle yakınlık kurması ya da yakınlığını sürdürmesi”dir (Bowlby, 2015: 55); başka bir deyişle sevgi bağlarının kurulması ve inşasıdır. Neredeyse tüm memelilerde gözlenen bağlanma davranışı, insan türünde de yaşamın her evresinde ortaya çıkabilmektedir (Bowlby, 2012: 170). Saint-Exupéry’nin *Küçük Prenses* adlı eserinde “evcilleştirme” olarak andığı bu süreç, tarafların başlangıçta düzenli olarak birbiriyle görüşmesi, birbirinin hayatı için yeni bir anlam kaynağı oluşturması ve birbirine ilgi göstermesi temelinde yükselen bir ilişki dinamiğini imlemektedir:

Eğer beni evcilleştirirsen hayatım günlük güneşlik olur. Öteki ayak seslerinden apayrı bir ayak sesi tanırım. O sesler korkuyla kovuşuma kaçı-
rır beni, seninkiyse tatlı bir ezgi gibi yeraltından çağıracaktır. Bak, ötedeki
buğday tarlalarını görüyor musun? Ben ekmek yemem. Buğdayın önemi
yok benim için. Buğday tarlaları bana bir şey demiyor. Bu çok acı ama senin
saçların altın renginde. Beni evcilleştirirsen ne iyi olurdu, bir düşün! Altın
rengindeki başaklar seni anımsatacak artık. Başaklardaki rüzgârı dinlemeye
can atacağım (Saint-Exupéry, 2015: 80).

Söz konusu ilişki dinamiği, yapılan alıntıdan da anlaşılacağı üzere, yabancıya aşına olunana, kaçınmanın kendini açmaya, korkunun ümitvar olmaya dönüşmesini sağlamakta ve fiziksel mesafelerin duygusal yakınlıklarla aşılabilir hâle gelmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca Raif Efendi’nin “bütün insanlardan esirgelediğim alaka, hiç kimseye karşı tam manasıyla duymadığım sevgi sanki hep birikmiş ve muazzam bir kütle hâlinde şimdi bu kadına karşı meydana çıkmıştı” (Ali, 2011: 85) sözleriyle ifade ettiği bağlanma edimi, –o zamana kadar psikolojik olarak yarı ölü gibi geçirmiş olduğunu sandığı– hayatına tıpkı Saint-Exupéry’nin belirttiği gibi, günlük güneşlik ve yaşam enerjisiyle dolu bir form kazandırmıştır.

Bu kadının resmini gördüğüm andan beri geçen birkaç hafta içinde, ömrümün bütün senelerinden daha çok yaşadığımı hissediyordum. Her günüm, her saatim, uyuduğum zamanlar bile dopdoluydu. Bana sadece yorgunluk veren uzuvlarımın değil, ruhumun da yaşamaya başladığını, içimde, haberim olmadan bekleyen üstü örtülü derin tarafların da birdenbire meydana çıkarak bana fevkalade cazip, kıymetli manzaralar arz ettiklerini görüyordum. Maria Puder bana bir ruhum bulunduğunu öğretmişti ve ben de onun şimdiye kadar rastladığım insanlar arasında ilk defa olarak, bir ruhu bulunduğunu tespit ediyordum. Muhakkak ki bütün insanların birer ruhu vardı, ama birçoğu bunun farkında değildi ve gene farkında olmadan geldikleri yere gideceklerdi. Bir ruh, ancak bir benzerini bulduğu zaman ve bize, bizim aklımıza, hesaplarımızı-

za danışmaya lüzum bile görmeden, meydana çıkıyordu... Biz ancak o zaman sahiden yaşamaya, –ruhumuzla yaşamaya– başlıyorduk (Ali, 2011: 86-87).

Raif Efendi'nin duyumsadığı hayatiyet; sevgi ve bağlanmanın "insan canlılığını harekete geçiren olağanüstü bir" doğaya (Gasset, 2017: 78) sahip oluşuyla da alakalıdır. Bu hayatiyetin cazibesi Atlantik Kabaresi'ndeki tanışmayı takip eden günlerde, Raif Efendi ve Maria Puder'i düzenli olarak görüşmeye ve birbirini keşfetmeye sevk etmiştir. İkili arasında karşılıklı bir yönelme hâlinin hasıl olduğu bu süreçte taraflar birbirinin mana dünyasına da inceden inceye sızmaya başlamıştır. Öyle ki görüşmek artık her ikisi için de bir ihtiyaç hâlini almıştır. Ancak konuştuğunda Maria Puder'in sevgiye ve bağlanmaya olan inancının zayıf olduğu anlaşılmıştır:

Anlaşamayacağımızı anlarsak veda eder ayrılırız... Bu o kadar mühim bir felaket mi? Hayatta yalnız kalmanın esas olduğunu hâlâ kabul edemiyor musunuz? Bütün yakınlaşmalar, bütün birleşmeler yalancıdır. İnsanlar ancak muayyen bir hadde kadar birbirlerine sokulabilirler, üst tarafını uydururlar; ve günün birinde hatalarını anlayınca, yeislerinden her şeyi bırakıp kaçarlar (Ali, 2011: 93).

Maria Puder'in dillendirdiği bu hâl aynı zamanda Raif Efendi'nin Maria Puder ile tanışmadan önceki hâlinin de yansımasıdır. Ancak genç kadına duyduğu güçlü aşk, Raif Efendi'nin bu fikirlerden sıyrılmasına yardım etmiştir. Maria Puder ise hâlâ bu fikirlerin kıskacındadır ve o konuştuğunda Raif Efendi bir yandan aralarındaki ruhi yakınlığı daha derinden duyumsarken diğer yandan birtakım korkular yaşamaktadır:

Onun birçok hislerinin, düşüncelerinin benimkilere ne kadar benzediğini gördükçe, aramızdaki yakınlığı daha kuvvetle hissederek seviniyor; fakat onun bir noktada benden ayrıldığını, hakikatleri kendisinden saklamayı, ne pahasına olursa olsun, kendisini aldatmayı asla istemediğini anladığım için korkuyordum. Çünkü müphem bir his bana, kim olursa olsun bir insanı tamamen gördükten ve gördüklerini kendinden saklamadıktan sonra, ona hiçbir zaman büsbütün yaklaşamayacağını fısıldıyordu (Ali, 2011: 94).

Raif Efendi'nin korkuları zaman içinde gerçeğe dönüşmüştür. Aralarındaki mesafeleri aşmaya çalıştıkça Maria Puder'in kendisine bir yabancıymışçasına mesafe koyan tavırlarıyla karşılaşmıştır. Genç kadının yaşadığı bu yabancılaşma duygusunda hem sevme/sevebilme ve insanlara güven konusunda yaşadığı güçlükler hem de kadın-erkek münasebetlerinde gözlemlediği asimetric durumlar -onun "kadınlık" cinsiyetine dair protesto ettiği toplumsal görü-

nümler- belirleyici rol oynamıştır. Maria Puder'in sevmek kabiliyeti konusunda yaşadığı güçlük "Fakat sevmek? Bunu yapamıyorum..." sözleriyle yankı bulurken romantik ilişkilerde kadın cinsinin ikincil konumundan duyduğu rahatsızlık derin bir tefekkürün içinden ifade bulmuştur:

Bilhassa tahammül edemediğim bir şey, kadının erkek karşısında her zaman pasif kalmaya mecbur oluşu... Neden? Niçin daima biz kaçacağız ve siz kovalayacaksınız? Neden daima biz teslim olacağız ve siz teslim alacaksınız? Niçin sizin yalvarışlarınızda bile bir tahakküm, bizim reddedişlerimizde bile bir acz bulunacak? Çocukluğumdan beri buna daima isyan ettim, bunu asla kabul edemedim. Niçin böyleyim, niçin diğer kadınların farkına varmadıkları bir nokta bana bu kadar ehemmiyetli görünüyor? Bunun üzerine çok düşündüm. Acaba bende anormal bir taraf mı var, dedim. Hayır, bilakis, belki diğer kadınlardan daha normal olduğum için böyle düşünüyorum. Çünkü hayatım, sırf bir tesadüf eseri olarak, diğer kadınları mukadderatlarını tabii görmeye alıştıran tesirlerden uzak geçti. Babam, ben daha küçükken öldü. Evde annemle ikimiz kaldık. Annem, tabi olmaya, itaat etmeye alışmış olan kadınlığın âdeta bir timsaliydi. Hayatta yalnız yürümek itiyadını kaybetmiş, daha doğrusu bu itiyadı hiç kazanamamıştı. Yedi yaşında olduğum halde onu ben idare etmeye başladım. Ona ben metanet tavsiye ettim, akıl öğrettim, destek oldum. Böylece erkek tahakkümü görmeden, yani tabii olarak büyüdüm. Mektepte kız arkadaşlarımla miskinliği, emelleri beni daima tiksindirdi. Hiçbir şeyi, kendimi erkeklere beğendirmek için öğrenmedim. Hiçbir zaman erkeklerin önünde kızarmadım ve onlardan bir iltifat beklemedim. Bu hal beni müthiş bir yalnızlığa mahkûm etti. Kız arkadaşlarımla benimle ahbaplık etmeyi ve fikirlerimi kabul etmeyi zevklerine ve rahatlarına aykırı buldular. Hoş tutulan bir oyuncak olmak, onlara insan olmaktan daha kolay ve cazip geliyordu. Erkeklerle de arkadaş olmadım. Aradıkları yumuşak lokmayı bende bulamayınca müsavi kuvvetlerle karşı karşıya gelmekten kaçmayı tercih ettiler. O zaman erkek azminin ve kuvvetinin ne olduğunu gayet iyi anladım; dünyada hiçbir mahluk bu kadar kolay muvaffakiyetler peşinde koşmaz ve hiçbir mahluk bir erkek kadar hodbin, kendini beğenmiş ve nahvetli, fakat aynı zamanda korkak ve rahatına düşkün değildir. Bir kere bunları fark ettikten sonra erkekleri sahiden sevebilmem imkânsızdı. En hoşuma giden ve birçok hususlarda bana yakın olan adamların bile, küçük vesilelerle, bu kurt dişlerini gösterdiklerini; her ikimize aynı derecede zevk veren beraberliklerden sonra, özür dilemeye, himaye etmeye çalışan, fakat aynı zamanda herhangi bir şekilde muzaffer olduğunu zanneden ahmakça bakışlarla yanıma sokulduklarını gördüm (Ali, 2011: 97-98).

Yukarıdaki alıntıda gerek toplumsal cinsiyet gerekse bağlanma edimi açısından üzerinde durulması gereken birçok husus vardır. Bunlardan biri, Maria Puder'in ataerkil düzenden duyduğu rahatsızlığı dile getirişinin onu gerek kadın gerekse erkek grupları tarafından anlaşılammaya mahkûm etmiş olmasıdır. Raif Efendi ile tanışıncaya kadar karşılaşmış olduğu erkekler, hep kadın üzerinde tahakküm kurmaya çalışan; kadını, ezilen bir ikinci cins olarak konumlandırmaya çalışan tiplerdir. Benzer şekilde Maria Puder'in çevresindeki kadın arkadaşları da birey olmak yerine bağımlı bir varoluş durumunda olmayı tercih etmektedir. Dolayısıyla Maria Puder kendi yaşamının öznesi olmayı ve kendi ayakları üzerinde durmayı önceleyen bir kadın olarak toplumsal düzlemde yalnız kaldığını hissetmektedir. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki, Maria Puder'in bu feminist duyarlığında babasını erken yaşta kaybetmiş olması da rol oynamış olabilir. Bu etki birçok şekilde yaşamında zuhur etmiş olabilir ancak burada özellikle üç nokta üzerinde durmak faydalı olacaktır. Bunlardan birincisi, babasını erken yaşta kaybetmiş olmasının ve onun yerine geçecek güven veren bir bağlanma figüründen mahrum olmasının benliğinde açtığı gediklerdir. Güvenli sığınak olması gereken bir baba figüründen yoksun olması, Maria Puder'i otoriteyi reddeden bir tavra sürüklemiş olabileceği gibi, yaşamının sonraki dönemlerinde karşısına çıkan erkeklerin güven telkin etmeyen hâl ve hareketleri de yaşadığı bağlanma problemini pekiştirici bir rol oynamış olabilir. İkincisi, gerek anne-kız evlat ilişkisinin rekabete dayalı doğası gerekse baba ve eş konumundaki bir erkek figürünün yaşamlarındaki eksikliğini giderme –ailedeki eksik üyeyi (onun özelliklerine bürünerek) tamamlama, yokluğunun yarattığı boşluğu olabildiğince doldurma– çabası Maria Puder'i itaatkâr yapıdaki annesinin tam tersi yönde bir kimlik geliştirmeye ve birtakım maskülen özellikler edinmeye sevk etmiş olabilir. Belki de bu nedenle Raif Efendi'de en çok hoşuna giden özellikler, –kendisinde eksikliğini duyduğu ve onun taşıdığını gördüğü– feminen özelliklerdir:

'Sakın siz de başka erkekler gibi düşünmeyin... ' dedi. 'Sözlerime başka manalar vermeye kalkmayın... Ben hep böyle apaçık konuşurum... Bir erkek gibi... Zaten birçok taraflarım erkeklere benzer... Belki de bunun için yalnızım...'

Beni baştan aşağı uzun zaman süzdü. Birdenbire:

'Sizde de biraz kadınlık var' dedi... 'Şimdi farkına varıyorum... Belki de bunun için ilk gördüğüm andan itibaren sizde hoşuma giden bir şey bulduğuma hükmettim... Sizde genç kızlara mahsus bir hal var.' (...) 'Dün akşamki halinizi unutmayacağım!' dedi. 'Bütün gece aklıma geldikçe güldüm... Namusunu müdafaa etmek isteyen masum bir genç kız gibi çırpınıyordunuz' (Ali, 2011: 78).

Yukarıdaki alıntıdan anlaşılacağı üzere, Maria Puder’i Raif Efendi’ye çeken, belki de erken yaşlardan itibaren bastırıldığı kadınlığıdır. Başka bir deyişle kendisinin, benimsemeyi çeşitli iç psikik sebeplerle reddettiği kadınlık rollerinin (kadının masumiyetini, iffetini koruma güdüsü, mahcup ve edilgen tavırları vb.) toplum tarafından takdir görüyor olması, farkında olmasa da içsel bir çatışma yaşamasına sebep olmuş olabilir. Zira Maria Puder’in bazı sözleri birbiriyle çelişkilidir. Örneğin kız arkadaşlarının feminen tavırları onu rahatsız ederken, Raif Efendi’nin benzer feminen tavırlar sergilemesi genç kadının hoşuna gitmektedir. Kâinata her şey tamamlanma iştiağı içindedir. Bu tamamlanma iştiağı Maria Puder’in de kurgu içinde kendi maskülenliğini dengeli bir şekilde tamamlayacağını sezdiği kişiye, yani feminen özellikleriyle dikkat çeken Raif Efendi’ye yönelmesine sebep olmuş olabilir. Çünkü Maria Puder için sevgi yaşamındaki bir gerekliliktir ve “ta derinden özlediği bir şeydir” (Fromm, 1995: 15). Genç kadının Raif Efendi’yi bu yönde bir aday olarak değerlendirmesine yol açan şey ise taşıdığı feminen özelliklerdir: “Fakat pek çocuk, daha doğrusu kadın gibisiniz... Tıpkı annem gibi sizi de birinin idare etmesi lazım. Bu, ben olabilirim... Eğer isterseniz... Fakat fazla bir şey olamam...” (Ali, 2011: 98) alıntısından da anlaşılacağı üzere, Maria Puder, annesiyle soyunduğu maskülen-feminen ilişki dengesini Raif Efendi ile arkadaşlık kisvesi altında devam ettirme ihtiyacı içindedir. Hâlbuki annesiyle kurmuş olduğu ilişkide soyunduğu o maskülen rol, esasen babasının boşluğunu doldurmak, başka bir deyişle erkek eşin ve babanın rollerini üzerine almak suretiyle şekillenmiştir. Dolayısıyla genç kadın, esasen, farkında olmadan aile yaşamındaki döngüyü, Raif Efendi ile olan ilişkisinde bir şekilde yineleme eğilimindedir. Fakat elbette, güvenli bir temele dayanmayan bağlanma ilişkisi zorlu ve “gel-git”li bir duygusal yolculuğun habercisidir.

Üçüncü nokta ise, Maria Puder’de güvenli bağlanma olanağından yoksun kalma sonucunda gelişen “kompulsif kendine dayanma” davranışıdır (Bowlby, 2012: 178). Kendisini yaralayan yaşantılar, duygusal travmalar deneyimleyen insanlar bağlanma duygusunu ve ihtiyacını bastırmaktadır. Yakın ilişkiler konusunda pek çok şüphesi olan bu tür insanlar kendilerinden başkasına dayanmaktan, yaslanmaktan korkmaktadır (Bowlby, 2012, 178-179). Bu, reddedilmenin acısıyla başa çıkmak amacıyla kullanılan bir nevi savunma kalkanıdır. Yapılan alıntılardan Maria Puder’in de diğer insanları “şüpheyle yaklaşılması gereken, güvenilmez ötekiler” olarak algıladığı anlaşılmaktadır. Etrafındaki insanlar tarafından yıllarca anlaşılmadığını hisseden genç kadın, bir yalnızlık dolambacının içinde dolaşmakta; kendisinden başka kimseye dayanmadığı bir yaşam sürmektedir. Bu durum onda yerleşiklik kazanmış ve ilişkileri iki insanın birbirine en yakın olabileceği safhalara vardığında bile genç kadın o yalnızlık girdabından kurtulamamış; dünyasına bir diğerini alamamıştır. Örneğin, yılbaşı gecesi Raif Efendi ile birlikte olduktan

sonra aralarına bir mesafe koymuş ve buna bağlı olarak ilişkileri kopma noktasına gelmiştir. Başka bir deyişle Korkmaz (Korkmaz, 2016: 308) tarafından da belirtildiği üzere, "Raif ve Maria Puder, birbirlerine 'çıkarsız', 'samimi' ve 'kayıtsız' bağlanmak şartı ile bağlanarak (...) yalnızlıklarını aşmak isterlerse de; 'insanın insana yaklaşabileceği muayyen hadd'i aştıklarında, ondan sonraki her adım onları birbirinden daha çok uzaklaştırmaya başla(mıştır)." Maria Puder Raif Efendi ile birlikte geçirdiği geceden sonra bir süre görüşmemelerini istemiştir çünkü aralarındaki fiziksel yaklaşmanın, içindeki boşluğu doldurmaya yetmediğini görmüştür. Bu durum bir bakıma Maria Puder ile Raif Efendi arasındaki kapatılmayan uçuruma işaret etmekte, genç kadının varoluşsal yalıtımını imlemektedir (Yalom, 2001: 560):

Hayır dostum, hayır! dedi, Birbirimize her zamandan ziyade uzağız! Çünkü artık bir ümidim yok. Bu sondu... Bir defa da bunu tecrübe edeyim dedim. Belki bu noksandı, diye düşündüm. Ama değil... İçimde hep o boşluk var... Daha da büyümüş olarak... Ne yapalım? Kabahat sende değil... Sana âşık değilim. Halbuki dünyada sana âşık olmam icap ettiğini, sana da âşık olmadıktan sonra hiç kimseyi sevemeyeceğimi, bütün ümitlerimi terk etmek lazım geleceğini gayet iyi biliyorum... Fakat elimde değil... Demek ki, ben böyleyim... Bunu olduğu gibi kabul etmekten başka çare yok... Ne kadar isterdim... Başka türlü olmayı ne kadar isterdim... Raif... Benim iyi kalpli dostum... Başka türlü olmayı senin kadar, hatta senden çok istediğime emin ol... Ne yapayım? Ağzımda dün akşamki içkilerin burukluğundan, sırtımda gittikçe artan ağırlardan başka hiçbir şey hissetmiyorum. (...) Dün akşam, hele buraya geldikten sonra, bir an neler ümit etmiştim... Sihirli bir el tarafından tamamen değiştirileceğimi, ruhumda, küçük kız çocukları gibi masum, fakat aynı zamanda bütün hayatımı kavrayacak kadar kuvvetli heyecanlar duyacağımı, bu sabah uykudan, başka bir dünyaya doğar gibi uyanacağımı sanmıştım. Fakat hakikat ne kadar başka... Hava her zamanki gibi kapalı; odam soğuk... Yanımda, her şeye rağmen bana yabancı, bütün yakınlığına rağmen benden ayrı, benden başka bir insan... Adalelerimde yorgunluk ve başımda ağrı... (...) Demek ki insanlar birbirine ancak muayyen bir hadde kadar yaklaşabiliyorlar ve ondan sonra, daha fazla sokulmak için atılan her adım daha çok uzaklaştırıyor. Seninle aramızdaki yaklaşmanın bir hududu, bir sonu olmamasını ne kadar isterdim. Beni asıl, bu ümidin boşa çıkması üzüyor... Bundan sonra kendimizi aldatmaya lüzum yok... (...) Her şey bitti mi? Zannetmem. İkimizin de çocuk olmadığını biliyorum. Yalnız bir müddet dinlenmek ve birbirimizden uzak kalmak lazım. Ta birbirimizi görmek ihtiyacını şiddetle duyuncaya kadar... Haydi artık Raif. Bu an gelince ben seni ararım; belki tekrar dost olur ve bu sefer daha akıllı davranırız. Birbirimizden,

verebileceğimizden fazla şeyler beklemeyiz ve istemeyiz... Haydi artık git...
O kadar yalnız kalmak istiyorum ki (Ali, 2011: 119-120).

Yukarıdaki alıntıda Maria Puder'in Raif Efendi ile birlikte olursa küçük bir kız çocuğu gibi masum ama güçlü heyecanlar duymayı ve yaşayacakları fiziksel birliktelik sonrasında sanki bambaşka birine dönüşmeyi umduğunu belirten sözleri, daha önce yapmış olduğumuz tahlili desteklemektedir: Maira Puder'in içinde maskülen ve feminen özelliklerinin kıyasıya çatıştığı bir gerilim vardır. Bu olayı takiben Maira Puder ve Raif Efendi'nin ilişkileri kopma evresine girmiştir. Raif Efendi bu evrede büyük bir boşluk hissi duyumsamış, hayatının "en dolu, en manalı zannettiği" evresi aniden boşalmıştır (Ali, 2011: 121). Genç adam, anlam duygusunu yitirmiş ve varlığını dünyadaki bir fazlalık olarak görmeye başlamıştır. Ayrıca yaşadığı bu reddedilme Raif Efendi'nin benliğini bir bütün olarak olumsuz değerlendirmesine ve "Hakkı vardı. Beni hayatımda hiç, hiç kimse sevmemişti" (Ali, 2011: 122) şeklinde yargılar geliştirmesine yol açmıştır. Bu durum genç adamı güçlü bir ruhsal sarsıntıyla karşı karşıya bırakmıştır. Maria Puder'in aşkı ile canlılık, hayatıyet kazanan ruhu, bir anda soluk bir resim gibi rengini ve ahengini yitirmiştir. Aynı zamanda "dünyada en güvendiği mahluktan ayrıldıktan ve onun iki insanın ancak muayyen bir hadde kadar birbirine yaklaşabileceklerine dair söylediklerini dinledikten sonra" (Ali, 2011: 123) yaşamı boyunca karşılaştığı tek "güvenli bağlanma" olanağını da kaybettiğini duyumsamıştır.

Bu bocalamalı günleri izleyen süreçte Maria Puder ağır bir zatürre geçirmiş ve Raif Efendi tüm aşkıyla onu çepeçevre sarmalamıştır. Genç adam bu süreçte kendi sağlığını hiçe sayarak sadece Maria Puder'e odaklanmış, hastane odasında başından ayrılmamış, âdeta o nefes aldıkça nefes almış, o gözlerini açtıkça dünyayı onun gözlerinden görmeye başlamıştır. Bowlby (Bowlby, 2015: 58) tarafından da belirtildiği gibi "bağlanma davranışının hedefi duygusal yakınlık bağına sürdürmek olduğundan, bağı tehlikeye atar gibi görünen durum, korumak için tasarlanan eyleme neden ol(makta); kaybetme tehlikesi ne kadar büyük görünürse bunu önlemek için yapılan eylemler (de) o kadar yoğun(luk) ve çeşitli"lik kazanmaktadır. Raif Efendi de Maria Puder'i kaybetme korkusu içinde tüm kaynaklarını seferber etmiş, ona gönüllü bakıcılık yapmış ve varlığını bir bütün olarak ona adamıştır. Zira bağlanmayı "tamamlayan ve bağlanılmış bireyin korunmasında tamamlayıcı bir işlev gören davranış, ilgilenme" (Bowlby, 2015: 57) olarak açığa çıkmaktadır. Maria Puder hasta iken Raif Efendi'nin ona gösterdiği ilgi ve alaka da bağlanmanın bu görünümülerindendir. Genç kadın biraz iyileşip doktorlar tarafından evde bakımla iyileşebileceğine kanaat getirildikten sonra, Raif Efendi yine onun bakımını üstlenmiş, zorunlu olmadıkça onun yanından ayrılmamış ve evinde

kalmaya başlamıştır. Maria Puder biraz iyileşip Raif Efendi ile sohbet etmeye başlayınca ona ilişkilerinin kopma sürecinde ve hastalığı boyunca neler yaşadığını sormuş, işittiklerinden sonra Raif Efendi'nin kendisini ne kadar sevdiğini anlamış, bu vesileyle daha önce aralarında neyin noksan olduğunu -ve aynı zamanda şimdi artık neyi bulduklarını- da kavramıştır:

'Şimdi aramızda noksan olan şeyin ne olduğunu biliyorum!' dedi. 'Bu eksik sana değil, bana ait... Bende inanmak noksanmış... Beni bu kadar çok sevdiğine bir türlü inanmadığım için, sana âşık olmadığımı zannediyordum... Bunu şimdi anlıyorum. Demek ki, insanlar benden inanmak kabiliyetimi almışlar... Ama şimdi anlıyorum... Sen beni inandırdın... Seni seviyorum... Deli gibi değil, gayet akli başında olarak seviyorum... Seni istiyorum' (Ali, 2011: 135-136).

Bu idraki ve itirafı takiben Maria Puder ve Raif Efendi'nin aşkları *bütünleşme* evresine girmiştir. Âşıklar yaşamı birlikte kucaklamış, dünyanın renklerini birlikte keşfetmeye başlamıştır. Ancak bu süreç çok kısa sürmüştür. Babasının ölüm haberini alan Raif Efendi, aniden gerçek yaşam tarafından çağrılmış, Türkiye'ye dönmesi gerektiği gerçeği ile aşklarının büyüdü dünyasından uzaklaşmak zorunda kalmıştır. Veda zamanı gelinceye kadar aralarında birlikte bir yaşam kurma konusunda hiçbir şey konuşulmamıştır. İkisi de bunu dile getirme cesaretini kendinde bulamamıştır. Ancak genç adam, tam tren hareket ederken sevdiği kadının nereye çağırırsa çağırırsın onun yanında olacağını vaat eden sözlerini işiterek Türkiye'ye döner dönmez yuva kurma hazırlıklarına başlamıştır. Genç çift, bu süreçte düzenli olarak mektuplaşmış, gelecek planları yapmıştır. Fakat bir zaman sonra Maria Puder'den gelen mektuplar ansızın durmuş, Raif Efendi'nin gönderdiği mektuplar da ulaşmadığı gerekçesiyle kendisine geri postalanmıştır. Bu andan itibaren Maria Puder ve Raif Efendi ilişkisinde *kayıp (kaybetme)* evresi başlamıştır. Genç adam, onu aramak ve ondan haber almak için her yolu denemiş fakat bunda muvaffak olamamıştır. Ümitlerini yitiren Raif Efendi'nin mana dünyasında aşk, "insan ruhunda derin ve kapanmaz yaralar açan mukaddes bir uçurum" (Korkmaz, 2016: 300) olarak yerini almıştır. Zira genç adam Maria Puder'in bir başka erkeği kendisine tercih ettiğini düşünerek başta ona, sonra da genelleme yaparak tüm insanlara olan inancını kaybetmiştir. Böylece genç kadınla yaşadığı ilişkide deneyimlediği güvenli bağlanma yaşantısı ortadan kalkmıştır. Başka bir deyişle Maria Puder'in, yani sevdiği kadının kaybının yarattığı psikolojik travma genç adamın ruhunu "ağır bir yara ya da yanık gibi" (Engel, 1961'den akt. Bowlby, 2015: 59) sarmıştır. Bu andan sonra Raif Efendi sağlıklı kişiler arası ilişkiler geliştirememiş, evlenip çocuk sahibi olsa da ailesinin hayatında

hep bir yabancı olarak kalmıştır. Onların yaşamında kendini bundan fazla bir yere de layık görmemiştir. Genç adam hayatını bir robotmuşçasına sürdürmeye başlamış, yalnızca üzerine düşen asgari sorumlulukları yerine getirmeyi amaçlamıştır. Bu durum on yıl boyunca devam etmiş ve Raif Efendi aslında, aniden biten ilişkisinin matemini tutan bir evrede, yani *yas ve sessiz özlem* evresinde uzun süre takılıp kalmıştır.

Yas tutma, “sevilen kişinin kaybedilmesiyle başlayan oldukça geniş bir psikolojik süreçler yelpazesi”ni imlemektedir (Bowlby, 2015: 31). Gerek yetişkinin gerekse çocuk ve ergenin kayıp ve yas deneyiminde bilinçli ve bilinçdışı düzeyde birtakım benzerlikler vardır. Bunlardan ilki, kaybedilen kişiye duyulan bilinçdışı özlemdir (Bowlby, 2015: 29; Bowlby, 2012: 106). İkincisi, kendini ya da kaybedilen kişiyi sürekli olarak kınama halidir. Üçüncüsü, başkalarını zorlanımlı önemseme durumudur. Son olarak dördüncüsü, kaybetmenin süreklilik arz eden bir durum olduğuna inanma halidir (Bowlby, 2015: 29). Eserde Raif Efendi’nin Maria Puder’den bir daha haber alamamasının ardından benzer bazı süreçlerden geçtiği görülmektedir: Genç adam içten içe Maria Puder’i özlemeye devam etmiş öte yandan bir başkasını kendisine tercih ettiğini düşünerek ona hiddetlenmiştir. Genç kadını, kendisini haber vermeden terk ettiği ve aşklarına ihanet ettiği için gizli gizli suçlamıştır. Ayrıca öfkesini kendisine de yöneltmiş; sevmeye değer olmadığı ve varlığının lüzumsuz olduğu inancı ile her şeyden ve herkesten kendini soyutlamıştır. Başka bir deyişle kendisini yalnızlık ve tek başınalıkla cezalandırmıştır. Genç adam başta eşi ve çocukları olmak üzere herkese yalnızca ödev bilinciyle yönelmiş, herhangi bir sevgi bağı kurmaktan kaçınmış, görev addettiği şeyleri yapmaya da zorlanımlı bir ihtimam göstermek suretiyle yaklaşmıştır. Ayrıca Maria Puder ile olan ilişkisindeki güven kaybını bütüne genellemiş, insan ilişkilerinin yüzeysel, sahte ve geçici olduğu yönünde inançlar geliştirmiştir. Tıpkı annesi tarafından terk edilmiş olduğu duygusu yaşayan çocukların bir yandan onun gelmesini “özlemle beklerken”, diğer yandan geçen her dakikayla birlikte bu vuslatın gerçekleşeceğine dair ümidini kaybetmeye başlaması ve “etrafında olup bitenleri duyumsamaz gibi görünen (içe kapanık) bir hâl alışı” gibi (Bowlby, 2015: 22) Raif Efendi de inzivaya çekilmiştir.

Bu inziva on yıl sonra Almanya’dan tanıdığı ve Maria Puder’in akrabası olduğunu bildiği Frau Tiedemann ile Ankara’da karşılaşması neticesinde yeni bir evreye girmiştir: *Tükenme* evresi (Burada tükenme kavramı aşkın bitişine değil, âşkın, yani Raif Efendi’nin tükenişine gönderme yapmaktadır.) Raif Efendi, Alman ahabından Maria Puder’in Türk bir gence âşık olduğunu (ki bahsi geçen bu Türk genç, kimse bilmesede kendisidir), ondan hamile kaldığını, çocuğunu doğurmak için nükseden hastalığının tedavisinden feragat ettiğini ve bu nedenle doğum sırasında öldüğünü öğrenmiştir. Bu haberle

birlikte genç adam anlamıştır ki, Maria Puder kendisine sürpriz yapmak için bir bebekleri olacağını mektuplarında ondan saklamıştır. Aşklarının meyvesi olan çocuk hayattadır ve trenin hareketiyle birlikte kendisinden uzaklaşmaktadır. Maria Puder'in ölüm haberini aldıktan sonra Raif Efendi kendisinin neden yıllardır içine kapanıp kaldığını da kavramıştır:

Demek on sene evvel ölmüştü! Ben onu beklerken, evimi ona kabule hazırlarken ölmüştü. Hiç kimseye bir şey söylemeden, beni imkânsızlıklar içinde kıvrandırmamak, beni sıkıntıya sokmamak için, bütün sırrını beraber alarak götürmüştü. On seneden beri ona karşı duyduğum hiddetin, etrafıma karşı kendimi aşılmaz bir duvar içine alışımın hakiki sebebinin şimdi anlıyordum: On sene, hiç azalmayan bir aşkla, onu sevmekte devam etmişim. İçime ondan başka kimsenin girmesine müsaade etmemişim. Fakat şimdi onu her zamandan ziyade seviyordum... (...) Bunlar bana, on seneden beri bir an bile yaşamamış olduğumu; bütün hareketlerimin, düşüncelerimin, hislerimin benden uzak olduğunu gösteriyordu. Asıl 'ben', otuz beş seneye yaklaşan ömrümde, ancak üç dört ay kadar yaşamış, sonra, benimle alakası olmayan manasız bir hüvviyetin derinliklerinde gömülüp kalmışım. (...) Gene dün akşam anladım ki, hayatımdan o kadın çıktıktan sonra, her şey hakikiliğini kaybetmiş, ben onunla beraber, belki de daha evvel, ölmüşüm (Ali, 2011: 158).

Yukarıdaki alıntıdan anlaşılacağı üzere Raif Efendi Maria Puder'i sevmekten hiç vazgeçmemiştir. Çünkü "insan, bir mıknatıstan çıkan kıvılcıklar gibi yanıp sönen ani anlar ya da kopuk kopuk zamanlar dizisi içinde sevmez; sevgiliyi sürekli olarak sever. (...) Sevgi bir akıştır; ruhsal maddeden oluşan bir ırmaktır" (Gasset, 2017: 11). Bu akıştaki süreklilik, Gasset tarafından da belirtildiği gibi, derin bir bağlılığın ürünüdür ve belki de bu nedenle her tür mesafeye rağmen ölmemektedir:

Bir insanın özünden kaynayıp taşan sevgi hiçbir durumda ölemez. Duyarlı ruhun üzerinde sonsuza dek sürecek, aşya benzer bir iz bırakır. Koşullar –örneğin uzaklık– sevgi için gerekli olan beslenmeyi engelleyebilir; o zaman sevgi, gücünü yitirecek, duygusal bir hevese, bilincin alt katmanlarında seyrimeye devam edecek hafif bir duygu damarına dönüşecektir. Ama ölmeyecektir, duygusal niteliği hiç değişmeden kalacaktır. Bir zamanlar seven kişi, ruhunun en derin köşelerinde, sevgilisinin onun bir parçası olduğu duygusunu sürdürecektir. Talih, fiziksel ve toplumsal anlamda onu başka yerlere sürükleyebilir, ama bunun hiç önemi yoktur; çünkü o kişi, sevdiğine yakın olmaya devam edecektir. Gerçek sevginin en büyük belirtisi şudur: sevgiliye, yer birliğinin sağladığından daha derin bir bağlılık ve içtenlikle

yakın olmak. Aslında bu, o kişiyle birlikte yaşamak demektir. En doğru ama belki çok teknik bir deyimle şöyle denebilir: sevgiliyle birlikte var olma durumu içinde, nasıl olursa olsun, onun alın yazısını paylaşarak birlikte olmak (Gasset, 2017: 25).

Dolayısıyla genç adam duyduğu sevginin güdümünde, yıllar yılı sessiz bir hasretlik içinde yaşamıştır. Öte yandan bu karşılaşmanın yarattığı farkındalığın ardından Raif Efendi gerek Maria Puder'i yıllarca gereksiz yere kendisine ihanet etmekle itham ettiği gerek insanlara o zamana kadar beyhude bir güvensizlik beslediği gerekse çocuğunun yanından geçip gitmesine izin verdiği için kendisini şiddetli bir şekilde suçlamıştır. Yaşadığı yoğun suçluluk, onu ruhsal buhrana düşürerek içten içe tüketmeye başlamıştır. Çünkü ona göre "insanların en günahsızını" yıllardır "kabahatlerin en ağırı (ile); seven bir kalbi yüzüstü bırakmak ihaneti" ile boşu boşuna suçlamıştır (Ali, 2011: 157). Bu, ona göre affedilmez bir suçtur:

On seneden beri belki boşuna yere herkesten kaçmışım, insanlara inanamamakla haksızlık etmişim. Aramış olsaydım, belki senin gibi birini bulabilirdim. Her şeyi o zaman öğrenmiş olsaydım, belki zamanla alışır, seni başkalarında bulmaya gayret ederdim. Ama bundan sonra her şey bitti. Asıl büyük ve affedilmez haksızlığı sana karşı yaptıktan sonra, hiçbir şeyi düzeltmek istemiyorum. Senin hakkında verdiğim yanlış bir hükme dayanarak bütün insanları suçlu tuttum; onlardan kaçtım. Bugün hakikati anlıyorum; fakat nefsimi ebedi bir yalnızlığa mahkûm etmeye mecburum. Hayat ancak bir kere oynanan bir kumardır, ben onu kaybettim. İkinci defa oynayamam... (...) Vücudunun bir parçası olarak geride bıraktığın çocuk, bizim kızımız, yer yüzünde bir babası olduğundan habersiz, uzak yerlerde dolaşıp duracak (Ali, 2011: 159).

Yukarıdaki satırları yazdıktan sonra Raif Efendi sağlığına dikkat etmeye başlamış ve anlamsız yaşamının bir an önce son bulması için dua etmiştir. Aradığı son, kendisini kısa bir zaman sonra bulmuş ve romanın sonunda Raif Efendi anlatıcıya, yani geçen on yıllık ömründe bir parça da olsa yakınlaşmaya başladığı tek insana, sırlarının olduğu defteri emanet ederek son yolculuğuna doğru uğurlanmıştır.

KAYNAKÇA

Ali Sabahattin, *Kürk Mantolu Madonna*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.

Boelen Paul A. ve Reijntjes Albert, "Negative Cognitions in Emotional Problems Following

- Romantic Relationship Break-ups”, *Stress & Health*, 25, 2009.
- Bowlby John, *Kaybetme*, Çev. Nur Nirven ve Nüket Diner, Pinhan Yayınları, İstanbul 2015.
- Bowlby John, *Sevgi Bağlarının Kurulması ve Bozulması*, Çev. Meltem Kamer, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları, İstanbul 2012.
- Fromm Erich, *Sevme Sanatı*, Çev. Yurdanur Salman, Payel Yayınları, İstanbul 1995.
- Gasset Jose Ortega, *Sevgi Üstüne*, Çev. Yurdanur Salman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017.
- Gürsoy Kenan, *Varoluş ve Felsefe*, Aktif Düşünce Yayınları, Ankara 2014.
- Gürsoy Kenan, *Maurice Merleau-Ponty’de Algı Problemine Giriş*, Lotus Yayınları, Ankara 2007.
- Korkmaz Ramazan, *Sabahattin Ali: İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016.
- Monroe Scott M., Rohde Paul, Seeley John R., Lewinsohn Peter M., “Life Events and Depression in Adolescence: Relationship Loss as a Prospective Risk Factor for the Onset of Major Depressive Disorder”, *Journal of Abnormal Psychology*, 108(4), 1999.
- Rhoades Galena K., Kamp Dush Claire M., Atkins David C., Stanley Scott M. ve Markman Howard J., “Breaking up is Hard to Do: The Impact of Unmarried Relationship Dissolution on Mental Health and Life Satisfaction”, *Journal of Family Psychology*, 25(3), 2011.
- Saint-Exupéry Antoine de, *Küçük Prens*, Çev. Cemal Süreya ve Tomris Uyar, Can Yayınları, İstanbul 2015.
- Sbarra David A. ve Emery Robert, E., “The Emotional Sequelae of Nonmarital Relationship Dissolution: Analysis of Change and Intraindividual Variability Over Time”, *Personal Relationships*, 12, 2005.
- Sbarra David A., Law Rita W. ve Portley Robert M., “Divorce and Death: A Meta-analysis and Research Agenda for Clinical, Social, and Health Psychology”, *Perspectives on Psychological Science*, 6, 2011.
- Türker Habip, *Sevginin Varlık Yapısı*, Endülüs Yayınları, İstanbul 2017.
- Türker Habip, *Yüksüz Diyalektik: Husserl Fenomenolojisi Üzerine Bir Deneme*, Ebabil Yayınları, Ankara 2016.
- Yalom Irvin, *Varoluşçu Psikoterapi*, Çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2001.

1 Yönelme kısmının yazımı sırasında sunduğu fikirsel katkılar için değerli hocam Prof. Dr. Habip Türker’e teşekkürü bir borç bilirim.